

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ

Початок уроку — це, перш за все, перевірка домашнього завдання і налаштування на отримання нових знань. Давайте перевіряти домашнє завдання дуже відповідально, але в несерйозній формі. Всі діти люблять грати, й ігрові моменти можна провести і в п'ятому і в десятому класах. Для них це буде гра, а для нас — методичні прийоми, серйозні прийоми, які ми назвемо несерйозно.

Інтелектуальна розминка. Інтелектуальна розминка — це два-три не дуже складні питання для розмірковування; основна мета такої розминки — налаштування дитини на роботу.

У географії, історії можна доручити дітям скласти вдома цікаві задачі на читання карти і з цих задач почати урок. Найбільш цікавими є задачі, які складаються методом накладення карт (тобто використовуються декілька карт атласу).

Приклад. Географія

Це місто України знаходиться у лісостепу на березі лівої притоки Дніпра. Найвища температура в цьому місті, зафіксована влітку, складає 38°C. Недалеко від міста

відбулася історична битва, яка описана в поемі О. С. Пушкіна.

У запропонованій задачі задіяно три карти. За фізичною картою учні визначають Лівобережжя України, знаходять Дніпро і його притоки. За картою природних зон зона пошуку звужується до лісостепу, за кліматичною картою визначаємо, яке з міст має максимальну температуру 38°C. Остання фраза в задачі підказує, що йдеться про Полтаву.

«Вірю — не вірю». Цей прийом можна використовувати на будь-якому етапі уроку. Кожне питання починається словами: «Чи вірите ви, що...» Учні повинні погодитися з цим твердженням чи ні.

Приклад. Українська мова

Слово «зв'язок» треба писати без апострофа, тому що в ньому вжито два приголосні підряд. Це твердження невірне, тому що «з» — це префікс, а літера «в» належить до кореня. Апостроф не пишуть, коли обидві приголосні належать до кореня.

«Так — ні». Це універсальна гра, яка дуже подобається дітям і залучає до активної участі в уроці.

№ з/п	Питання дітей	Відповіді	Коментарі
1	Цей предмет використовується давно?	І так і ні	Слабке питання. Поняття «давно» — дуже відносне
2	Це предмет сільського побуту?	І так і ні	Слабке питання. Більшість предметів важко розділити на міські й сільські
3	Це пристосування для приготування їжі?	Ні	Питання 3–5 достатньо сильні. Діти намагаються побудувати класифікацію предметів побуту за їх функціями. Кожний предмет звужує поле пошуку
4	Це інструмент для обробки чого-небудь?	Ні	
5	Пряме призначення предмета — відпочинок?	Ні	Питання слабке. Що значить «обійтися»? Питання не наблизило до відповіді
6	Чи може людина обійтися без нього?	І так і ні	
7	Ним користуються й дорослі й діти?	Так	Питання не сильне. Поняття «користуються» не достатньо визначене
8	Предмет стосується меблів?	Ні	Питання 8–10 сильні, з них треба було починати. Визначається клас предмета, значно звужується поле пошуку
9	Предмет стосується посуду?	Ні	
10	Це електричний прилад?	Так	Слабкі питання, «ворожіння» методом суцільного перебору
11	Це магнітофон?	Ні	
12	Цей прилад використовується для передачі звуку?	Ні	Питання добре, відсікає велику групу предметів, поставлено вчасно
13	Це освітлювальний прилад?	Так	Контрольну відповідь знайдено
14	Це лампа?	Так	

Людина, що не знає нічого, може навчитися; справа тільки в тому, щоб запалити в ній бажання вчитися.

*Д. Дідро,
французький філософ*

Учитель загадує щось (природне явище, число, предмет, історичну подію, літературний персонаж та ін.). Учні намагаються знайти відповідь, ставлячи питання. На ці питання вчитель відповідає словами «так», «ні», «так і ні». Питання треба ставити так, щоб звужувати коло пошуку. Універсальність цього методичного прийому полягає в тому, що його можна використовувати і для організації відпочинку і для створення інтригуючої ситуації. Перевагами прийому є те, що він навчає систематизувати відому інформацію, зв'язувати воедино окремі факти в загальну картину, навчає уважно слухати й аналізувати питання. Якщо питання некоректне або вчитель не може дати на нього відповідь з дидактичних міркувань, то він відмовляється від відповіді наперед обумовленим жестом. Після гри треба обов'язково обговорити питання: які з них були найвдалішими, які менш вдалими. Головне в цьому прийомі — навчити виробляти стратегію пошуку, а не закидати вчителя незліченною кількістю питань. Анатолій Гін у своїй книзі «Прийоми педагогічної техніки» наводить такий приклад.

Бліц-опитування по ланцюжку. Перший учень ставить коротке питання другому. Другий — третьому, і так до останнього учня. Час на відповідь — кілька секунд, учитель має право зняти питання, яке не відповідає темі або недостатньо коректне. Кожний учень має право відмовитися від участі в бліц-турнірі, тому, щоб процедура не зірвалася, учитель з'ясовує наперед, хто з учнів хотів би взяти участь у цій дії.

Як варіант для перевірки домашнього завдання або на узагальнюючому уроці можна запропонувати влаштувати змагання між рядами на якийсь час, тобто яка з груп, не перериваючи ланцюжок, правильно і швидше за інших відповідь на питання. При цьому треба вибрати рефері, які контролюватимуть правильність відповідей і час, за який учні впораються із завданням.

Взнай мене. *Варіант 1.* На уроці історії, географії, хімії, літератури можна запропонувати учням виступити від імені відомої персони (вченого, літератур-

ного або історичного героя), при цьому не називаючи її, але описуючи вчинки, відкриття, міркування.

Варіант 2. Учень описує портрет літературного героя.

Приклад. Фізика.

«Моє ім'я залишилося у фізиці (закон, який носить моє ім'я, гвинт, який носить моє ім'я), у математиці (аксіома та спіраль, які носять моє ім'я). Залишилося і моє знамените слово "Еврика" („Я знайшов"). Хто я?»

(Архімед)

«Мені крім відкриття і доведення низки теорем приписують такі астрономічні відкриття: пояснення затемнень Сонця, встановлення часу сонцестояння і рівнодення, визначення тривалості року (365 днів) та інше. Хто я?»

(Фалес)

Лицарський турнір. Учень виходить до дошки і за пройденою темою ставить учителю наперед підготовлені питання, на які він хотів би отримати відповідь. У свою чергу вчитель ставить питання учню. Уся дія триває не більше 10 хвилин. Проведення турніру оголошується заздалегідь. Питання мають бути стислі, відповіді — короткі й по суті. Рефері може зняти неконкретне питання. Учні оплесками або підняттям руки (або проставляючи оцінки на аркуші) оцінюють дії учня й учителя.

Диктант для «шпигуна». Цей методичний прийом дозволяє розвивати зорову пам'ять, тренує уважність і відповідальність за кінцевий результат. Він добре працює на уроках філологічного циклу, на уроках математики, географії.

Клас поділений на 5–6 команд. Текст диктанту теж ділять на стільки ж частин. Аркуші з текстом прикріплюються до стін якнайдалі від команди, для якої вони призначені. Кожний з членів команди стає «шпигуном». Він підходить до тексту (стільки разів, скільки потрібно), читає його, запам'ятовує, повертається до команди і диктує їм свою частину. Команди змагаються, перемагає та група, яка закінчить роботу раніше і не зробить помилок (або зробить менше за інших).

Математики можуть запропонувати тексти задач, приклади. Географи — завдання на знаходження об'єктів по географічних координатах або інші подібні вправи.

Знайди помилку. Варіант 1. Якщо матеріал, що перевіряється, добре знайомий учням, то цей методичний прийом провокує виникнення ситуації успіху на уроці. А якщо матеріал новий, то успішні пошуки помилки, присмачені щирою похвалою і захопленням учителя, дозволяють дітям відчути себе дослідниками й експертами.

Учитель у своєму повідомленні припускається помилок, які слід знайти, або лунають тексти, в яких явно спотворена інформація або заплутані визначення, маршрути, послідовність викладу, героям приписують чужі думки і вчинки, даються невірні тлумачення подій і процесів.

Учитель просить знайти у висловленому тексті (задачі, завданні) помилки. Можна вказати кількість помилок. Філологи рекомендують у таких текстах дві-три явні помилки, дві-три типові, одну малопомітну. Виявлення такої помилки свідчить про глибоке знання предмета і розвиває критичне мислення учнів.

Приклад. Філологія

Учитель дає декілька граматичних (синтаксичних або інших) правил. Одне або декілька з них невірні. Знайти і довести помилковість.

Приклад. Література. Історія

Учні одержують серію цитат з посиланням на авторів. Визначають, в якому випадку цитата не могла належати певному автору.

Приклад. Математика. Фізика. Хімія. Біологія

Учитель дає серію формул або формулювань, серед яких є як правильні, так і неправильні. Завдання групи — знайти неправильні, довести їх неправильність і замінити. Наприклад. Невірне визначення: «Прилад, що дозволяє встановити поверхню горизонтально, називають рівнем». У результаті роботи учні замінюють на інше: «Прилад, що дозволяє встановити

горизонтальність поверхні, називають рівнем».

Варіант 2. Цей же методичний прийом можна застосувати як командну гру. Кожна команда готує вдома (або на уроці) текст з помилками з певної теми і пропонує його іншій команді. Для економії часу можна обмінятися текстами, які були заготовлені наперед. Користь подвійна й обопільна — чия команда краще захоче свої помилки і хто більше і швидше знайде.

Сніжна грудка. Як росте сніжна грудка, так і цей методичний прийом залучає до активної роботи все більшу кількість учнів.

Алгоритм цього прийому стисло можна описати так:

Слово — речення — питання — відповідь.

Варіант 1. Учитель показує на учня і говорить: «Слово!» Той промовляє слово, яке стосується теми уроку. Показує на іншого учня і говорить: «Речення». Другий учень складає речення з цим словом. Третій учень придумує питання до цього речення, четвертий учень відповідає на нього.

Приклад. Географія

Слово —	Гори
Речення —	Одна з основних форм рельєфу
Питання —	Яка гора найвища у світі?
Відповідь —	Джомолунгма, 8850 м

Філологи можуть продовжити цю «сніжну грудку», скажімо, п'ятий учень пояснює значення слова, шостий називає синонім, сьомий — антонім і т. д.

Історики можуть конкретизувати алгоритм:

Час (історичний період) — країна — факт (подія) — причина — наслідок.

Ім'я (персоналії) — час (історичний період) — факт (подія) — значення.

Варіант 2. Кожний учень додає до першого речення свій літературний «шедевр», таким чином, щоб утворився безперервний ланцюжок певних граматичних категорій.

Коли вчителі перестануть учити, учні нарешті зможуть учитися.

Ларошфуко,
французький
письменник

Приклад. Російська мова

Тема «Дієприкметниковий зворот».

Учитель. Улітку на вулиці я зустріла людину, одягнену в пальті.

1-й учень. У пальті, вивернутому навворт хутром.

2-й учень. Хутром, що стирчить клаптями.

3-й учень. Клаптями, схожими на зачіску клоуна.

Бог зліпив людину з глини, проте в нього залишився невикористаний шматок.

— Що ще зліпити тобі,— запитав Бог.

— Зліпи мені щастя,— попросила людина.

Нічого не відповів Бог і тільки поклав людині в долоню шматочок глини, що залишилася.

Світлофор. Дуже простий, але ефективний методичний прийом. Підготувавши матеріали одного разу, ви довго пожинатиме плоди своєї працьовитості. Світлофор — це довга смужка картону (завдовжки 9 см, шириною 4 см), яка з одного боку обклеєна червоним папером, з другого — зеленим. «Працює» світлофор дуже просто: під час проведення усного опитування всі учні сигналізують учителям, чи знають вони відповідь на питання (зелений бік — готовий відповідати, червоний — не готовий). Позитивним моментом у цій ситуації є те, що під час проведення опитування, пасивність неприйнятна. Хочеш — не хочеш — треба підняти картку і сказати, чи знаєш ти це питання. Учитель пояснює учням, що, піднявши червону картку і заявивши про незнання, учень відмовляється від відповіді. Показавши зелену — будь добрий, відповідай. Під час проведення усного опитування можна зробити так: запросити двох-трьох (не обов'язково сильних, але відповідальних) учнів до дошки і доручити їм роль помічників учителя.

Поміщикам слід заздалегідь видати підготовлені аркуші, на яких написані прізвища учнів і розкреслена таблиця

для опитування (див. табл.). Роль помічників полягає в тому, щоб на аркуші відзначити роботу конкретного учня, тобто кількість піднятих зелених (+) і червоних (–) карток. Інтрига в тому, що клас не знає, чиї прізвища записані на аркушах, тому працюють усі.

№ питання	Іваненко	Петренко	Сидоренко
1	+	–	+
2	+	+	–
3		–	+
10	+	+	+
Правильні відповіді	7	5	9

Через п'ять хвилин проведення усного опитування в учителя, по-перше, є чітке уявлення, що із запропонованого на попередньому уроці (темі), діти засвоїли добре, а до чого варто звернутися ще раз. По-друге, помічники здають учителеві таблиці, в яких уже підсумована кількість правильних відповідей, і вчитель чесно й аргументовано виставляє дев'ять оцінок за усне опитування.

Тренування пам'яті й уважності. *Варіант 1.* Це достатньо цікавий прийом, він особливо ефективний, коли учні будуть готові працювати з ним. Попередьте їх заздалегідь, щоб вони уважно читали домашній параграф.

Учитель дає учням аркуш, на якому посередині розташований текст, частина вірша, задачі. Завдання полягає в тому, щоб учні змогли написати необхідний текст зверху і знизу наявної фрази. Або спробувати висловити його усно — що ж мало передувати фразі й чим вона повинна була закінчуватися.

Варіант 2. Учитель пропонує учню прочитати текст домашнього параграфа і при цьому закладкою закриває частину тексту. Учень відтворює цей текст по пам'яті. Клас стежить за підручником і оцінює однокласника.

Умовні позначення. Для проведення цього методичного прийому (він добре спрацює на уроках географії, фізики, хімії) наперед необхідно підго-

тувати матеріал, який вам стане в нагоді. На щільному картоні розміром 15×15 см намалювати умовні знаки, які використовуються на уроках і знайомі учням. У грі беруть участь дві команди по два-три учні в кожній. Гру починають з жеребкування. Кожна команда має однакову кількість карток і шикується одна навпроти іншої. За командою вчителя учень першої команди піднімає картку, суперники повинні протягом 5 секунд (час заздалегідь устанавлюється) назвати умовний знак. Потім у гру вступає учень з іншої команди, що стоїть напроти першого гравця, і т. д. Перемагає команда, що має у своєму активі найбільшу кількість правильних відповідей.

Місткий кошик. Цей методичний прийом дуже доречний перед проведенням тематичного оцінювання, оскільки грає роль розминки.

На аркуші паперу діти малюють кошик, на якому пропонується написати терміни (поняття, географічна або історична номенклатура, персоналії та ін.) з вивченої теми. Головне, щоб «кошик» був заповнений доверху. Через певний час учитель зупиняє гру і просить одного з учнів зачитати слова. Учні викреслюють назви, які повторюються в їх записах. Переможцем виявиться учень, у якого більше за інших записано термінів, тобто в якого найбільш місткий кошик для знань.

Пінг-понг. *Варіант 1.* До дошки виходять два учні й по черзі ставлять один одному питання за домашнім завданням. У цій грі можна задіювати невеликий яскравий м'яч. Учень промовляє питання і кидає м'яч своєму супернику. Учитель оцінює їх відповіді.

Варіант 2. Один з учнів підготував прості питання за домашнім завданням. Відповіді на них повинні бути односкладовими. Він виходить до дошки, кидає м'яч будь-якому з учнів класу й одночасно ставить йому питання. Звучить відповідь і м'яч повертається до першого учня. Учитель оцінює якість і оригінальність питань і правильність відповідей.

Лото. Цей методичний прийом теж вимагає попередньої підготовки. На ар-

куші щільного паперу або на картоні великими буквами записують формули (умовні знаки, словарні слова і т. д.), які були вивчені на попередніх уроках. Потім аркуш паперу розрізають так, щоб на кожній частині паперу залишилися окремі цифри, букви, математичні (хімічні, географічні) знаки. Розрізані частини лото (у двох екземплярах) перемішують на столі. Учитель викликає двох учнів до столу і пропонує скласти формули (слова). Перемагає той, хто це зробить швидше і правильніше. До гри можна ввести рефері, який оцінить і прокоментує результати.

Цей методичний прийом ідеально підходить для індивідуальної роботи (тихого опитування). Покладіть на столі перед учнем (який через певні причини соромиться відповідати при всіх) лото і попросіть зібрати його за визначений час. Тим самим ви перевірите його знання.

Варіант 1. Учні отримують по вісім карток, які виготовляє вчитель. Можна взяти стандартний білий аркуш, на якому намалювати з одного боку якийсь простий малюнок (будинок, квітку, дерево), або одразу підготувати аркуші з малюнками і розрізати їх на вісім частин. Зі зворотного боку на утворених картках написати текст, поділений на певні частини. Запропонувати учням розкласти ці картки за логічною послідовністю. Виграє той, хто правильно складе малюнок.

Варіант 2. Учитель роздає учням картки з малюнками, але без тексту. Учні складають картинку і по черзі повертають картки. Потім учитель читає текст, що містить вісім логічних частин (це можуть бути поняття, явища, характеристики тощо). Учні по черзі пишуть по одному реченню на кожній картці (зліва направо або зверху вниз).

Після виконаної роботи учні перемішують свої картки і передають сусіду по парті. Отримавши чужі картки, учень має розкласти їх у певному порядку, щоб отримати малюнок. Виграє той, хто швидше впоратеться із завданням.

Приклад. Географія

Відновіть послідовність фрагментів тексту, що відображає закономірності існування рослинності на верхньому «поверсі» екваторіальних лісів, у так званому балдахіні.

1. Балдахін являє собою суцільні зарості зелені товщиною 6–7 м, тому...

3. У багатьох листків у підставі черешка є суглоб, що дозволяє...

5. У балдахіні тепло і волого, тому мох і водорості зростають там удосталь.

6. Вони можуть зростати лише на корі та гілках дерева, бо, якби вирости на листі, то...

2. ...кожен листок у ньому повернений під певним кутом, що забезпечує йому максимальну кількість світла.

7. ...позбавили б його (листя) необхідного сонячного світла і закупили б продири, через які листя дихає.

4. ...повертатися йому (листю) і слідувати за сонцем.

8. Від цієї загрози листя захищене глянсовою восковою поверхнею і крихітними водостоками, завдяки яким вода скочується з листка.

Рецензія. Відповідь учня записується на магнітофон (мобільний телефон). Цей запис клас прослуховує ще раз і пише рецензію за планом, який записаний на дошці. План рецензії:

- Повнота відповіді.
- Логіка викладу.
- Наявність (відсутність) фактичних помилок у викладі.
- Мовна грамотність.
- Наявність прикладів.
- Оцінювання відповіді.

Рецензії можна перевірити вибірково, учитель дає свої коментарі до них.

Хокей. Варіант 1. Грають дві команди по шість учасників: один воротар, двоє захисників, троє нападаючих. Правила такі: кидок у ворота позначає питання, поставлене суперниками. Кидок у ворота здійснюють нападаючі. «Гол» — відсутня відповідь (або відповідь невірна). «Шайба відбита» — захисники або воротар дали правильну відповідь на питання.

Арбітр рахує кількість пропущених і забитих «шайб», стежить за часом гри, за дотриманням правил гри, видаляє по-

рушників, використовує музичні паузи. Інші учні грають роль запасних гравців або вболівальників.

Варіант 2. «Хокей» за змістом може бути літературно-музичним, історико-географічним, хіміко-біологічним тощо. Грають дві команди, у складі яких по шість гравців. Команди розташовуються одна проти одної таким чином: на першій лінії — один гравець (воротар), на другій — двоє (захисники), на третій — троє (нападаючі). Гравці третьої лінії вибирають із запропонованого їм переліку запитання команді-суперниці й оголошують його. Лінія захисників шукає правильну відповідь. Гравцям різних ліній під час обговорення відповіді на запитання не можна спілкуватися. За правильну відповідь на запитання гравці другої лінії отримують два бали. Якщо їхня відповідь неправильна, «відбивається» перша лінія (воротар). За правильну відповідь він отримує один бал. Команди можуть поставити одна одній десять-п'ятнадцять запитань. Перемагає команда, яка отримала більшу кількість балів. У разі порушення правил головний (рефері — учитель) має право видалити з поля гравця або зробити заміну.

«Класика жанру». Серед методичних прийомів початку уроку не слід забувати і «класику» жанру, тобто опитування учнів. Існує багато варіацій на задану тему, розглянемо деякі з них за О. Гіном:

Ідеальне опитування. Ідеальне опитування — це коли фактично опитування немає. На питання вчителя: «Хто сьогодні готовий отримати найвищу оцінку? Хто добре готовий до уроку? Хто не готовий?» Варіацій питань може бути безліч, головне, що діти самі оцінюють свій рівень підготовки домашнього завдання.

Щадне опитування. Клас розбивається на дві групи по рядах варіантах. Учитель ставить питання. На нього відповідає перша група. При цьому кожний учень дає відповідь на це питання своєму сусіду по парті — учню другої групи. Потім на це ж питання відповідає сильний учень або вчитель. Учні другої групи, вислухавши відпо-

Учень, який вчиться без бажання, — це птах без крил.

Сааді, арабський письменник та філософ

відь учителя, порівнюють його з відповіддю товариша і виставляють йому оцінку. На наступне питання відповідають учні другої групи, а учні першої їх вислуховують. Тепер вони виконують роль викладача і після відповіді вчителя виставляють оцінку учням другої групи. Таким чином, поставивши 10 питань, ми добиваємося того, що кожний учень у класі відповідь на 5 питань, прослуховуватиме відповіді вчителя й оцінить свого одно- класника.

Тихе опитування. Бесіда з одним або декількома учнями відбувається пошепки, тоді як клас зайнятий іншим завданням, наприклад тренувальною контрольною роботою. Цей методичний прийом незамінний у тому випадку, коли в класі є діти, які з певних причин соромляться (бояться) відповідати при всіх.

Опитування у формі діалогічної пари. Учитель пропонує на дошці групу репродуктивних або проблемних питань і завдань за вивченим матеріалом, наперед проставивши бали складності. Потім учні в парі вибирають собі завдання і починають спільно готуватися до рішення або відповіді, потім вони обговорюють або розв'язують виниклі проблеми. Нарешті кожен з них готує питання для свого товариша, на які слід дати рішення або відповідь, після чого вони обговорюють, яку оцінку заробив кожний з них або вони разом, передають аркуш аналізу спільної діяльності педагогу.

Тести. Цей методичний прийом останнім часом став надзвичайно популярним та має велику кількість варіацій. Нагадаємо основні характеристики та правила роботи з тестами.

У педагогічній практиці використовують відкриті та закриті тестові завдання. У відкритих завданнях учень сам записує коротку відповідь, у закритих він обирає відповідь з кількох запропонованих варіантів. Робота з відкритими тестами дає учням змогу виявити певну самостійність, однак вона вимагає багато часу.

Закриті тести різноманітніші. Одні з них вимагають від учнів лише при-

гадати вивчений матеріал, інші перевіряють його розуміння і навіть уміння розв'язувати задачі.

На кожному уроці можна використувати тести оперативного контролю. Невеликі за розмірами (5–8 запитань), вони можуть здійснюватись у вигляді диктанту, у цьому випадку

«Тест» — англійське слово, в перекладі означає «проба», «іспит», «дослідження». Необхідність використання об'єктивних методів оцінювання знань і спонукала американця Дж. Райса в 1894 р. звернутися до тестів. Широке використання методу почалося в 1914 р. Тоді в США йому віддавали перевагу під час оцінювання знань школярів.

перелік відповідей на запитання записаний на дошці (у закритому тесті). Краще використовувати два варіанти запитань. Варіанти відповідей, як для кожного варіанта окремо, так і один перелік відповідей для обох варіантів. Такі тести мають навчальний характер, тому перевірити їх слід одразу ж після виконання. Учитель вибірково перевіряє роботи окремих учнів, усі інші тести обробляються учнями з допомогою взаємоперевірки. Учитель оголошує результати й аналізує помилки.

Складаючи тести, необхідно уникати таких недоліків, як одноманітність побудови, недостатня увага до творчої діяльності, вмінь та навичок учнів, нечіткість формулювання тощо. Тестове завдання має бути записане у формі, яка відповідає цілям і завданням тесту. Завдання мають бути розміщені в порядку зростання складності. Щоб уникнути списування, краще створювати два-три паралельні тести — варіанти однакової форми, змісту і важкості — шляхом перестановки та перенумерації відповідей. Умовно тестові завдання можна поділити на чотири групи за складністю.

До завдань першого рівня відносять закриті тести, які потребують вибору тільки однієї правильної відповіді.

Приклад. Економіка

Визначте, що буде альтернативною вартістю прийнятого вами рішення відвідати диско-бар, якщо ви маєте можливість вибрати: або переглянути фільм, заплативши за відвідування кінопалацу 15 грн, або відвідати диско-бар, заплативши 20 грн:

- А. Вартість утраченої можливості переглянути фільм (вірна відповідь).
- Б. Товари і послуги на суму 15 грн.
- В. Вартість напоїв, які ви придбали у диско-барі.
- Г. 20 грн, які ви заплатили за відвідування диско-бару.

Завдання другого рівня доцільно скласти у вигляді відкритих тестів, для відповіді на які необхідно доповнити речення відповідним терміном.

Приклад. Економіка

Визначте, про який цінний папір йдеться, якщо, вклавши гроші в цінний папір, через три роки вкладник отримав номінальну вартість цінного паперу, а також щорічні 10% від його вартості. (Відповідь — облигація)

У завданнях третього рівня перевіряється знання учнями взаємозв'язків між будовою і функціями окремих органів та їх систем, умінь давати порівняльну характеристику об'єктам, явищам і процесам, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Завдання цього рівня потребують вибору учнем кількох правильних відповідей.

Приклад. Економіка

Установіть відповідність між подіями та функціями грошей.

А. Лікар отримав заробітну платню	1. Міра вартості
Б. Учень купив у магазині альбом	2. Засіб обігу
В. Батьки ознайомилися з цінами у шкільному буфеті	3. Засіб платежу
Г. Робітник поклав гроші на рахунок у банк	4. Засіб накопичення
	5. Світові гроші

Відповіді: А — 3, Б — 2, В — 1, Г — 4.

Виконання учнями завдань четвертого рівня складності потребує від них аналітико-синтетичних умінь для встановлення причинно-наслідкових

зв'язків, умінь обгрунтовувати свою думку під час розв'язування задач прикладного характеру, проблемних та світоглядних запитань.

Обов'язковою умовою для розуміння учнем правильності виконання тестів є наявність детальних інструкцій щодо опрацювання завдань кожного рівня складності, а також оціночного апарату, з допомогою якого учень може не тільки обрати завдання відповідного рівня, але й здійснювати самооцінку власної діяльності.

Ідеальний варіант — коли тести друкуються на окремих аркушах. Одночасно з текстом завдань учні отримують бланк відповідей, на якому і працюють. Перед початком тестування учням необхідно пояснити, як побудовані тести і як їх треба виконувати. Після закінчення тестування бланки тестів готові до використання в іншому класі, а бланки відповідей обробляються.

Тест-рейтинг. Це один з різновидів тестів, але складніший за технологією проведення (точніше технологією підрахунків). Проте, ефективність цього методичного прийому не викликає сумнівів.

Учитель готує питання за зразком відкритого тесту, тобто учень сам повинен записати коротку відповідь на питання. Після проведення тесту підраховується кількість правильних відповідей на кожне питання. Потім це число віднімають від числа загальної кількості робіт. Таким чином, виходить «вартість» кожної відповіді. Чим більша кількість правильних відповідей, тим менше «коштує» ця відповідь. Чим менша кількість правильних відповідей, тим «дорожче» ця відповідь.

Приклад. Тест з географії складається з 10 питань

На перше питання «Яка площа території України?» з 25 учнів правильну відповідь дали 24. Таким чином, $25 - 24 = 1$, ця правильна відповідь «коштує» тільки один бал, оскільки питання було нескладним.

На питання «Які області України мають кордони з країнами Євросоюзу?» правильну відповідь дали 12 учнів, таким чином, вартість цієї відповіді складає 13 балів

(25 – 12 = 13). На складне питання відповідь правильно один учень, тому його відповідь «коштує» 24 бали. Підраховавши «вартість відповіді» на кожне з десяти питань тесту, далі підсумовуємо бали по кожній роботі учнів.

Рейтинг знань з тесту:

1. Петренко — 61 бал.
2. Іваненко — 24 бали.
3. Гуленко — 10 балів.

Суперники від кожної групи по черзі сходяться в інтелектуальному поєдинку. Один учень висловлює свою точку зору на питання, а його суперник завдає «удар у відповідь» — контраргумент. При цьому враховується уміння вести суперечку, коректність, аргументованість. У цьому поєдинку, можливо, і не буде абсолютного переможця,

Номер питання	Вартість кожної правильної відповіді	Іваненко	Петренко	Гуленко
1	1	1	1	1
2	13	—	13	—
3	14	14	14	—
4	9	9	9	9
5	24	—	24	—
Кількість балів		24	61	10

Зіставляючи результати по тесту, переводимо систему балів у традиційну оцінну систему.

Робота з текстовими матеріалами.

До «класики» жанру треба віднести і методичні прийоми роботи з підручником або текстовими матеріалами під час перевірки домашнього завдання. Робота з текстовими матеріалами потребує особливої уваги і досліджень. Як правило, традиційні прийоми (прочитати і скласти простий або складний план, знайти відповідь на питання, пояснити прочитане) швидко набридають і не приносять очікуваного ефекту.

Світлана Булавенко, учитель економіки з Ніжина на Чернігівщині, пропонує оригінальний підхід до роботи (читання) текстових матеріалів, для того щоб учні краще запам'ятовували і розуміли їх зміст.

Поєдинок. Клас поділений на декілька груп. Кожній групі вчитель дає окремий текст (як з пройденого матеріалу, так і новий, але зі знайомим змістом). У кінці кожного тексту поставлено проблемне питання («Чи може...», «Що відбудеться, якщо...», «Чи вірне твердження...»).

У кожній групі призначають дуелянтів, решта учнів грає роль секунданта.

а буде знайдено рішення, яке влаштує обидві сторони. Секунданти рецензують поєдинок і визначають найсильнішого бійця в інтелектуальних поєдинках.

Пошта. Кожному учню пропонується визначити свою «адресу» в класній кімнаті. Ряди парт гратимуть роль вулиць, самі парти або столи — будинків. Учні на аркушах записують питання за текстом домашнього параграфа, пишуть адресу однокласника (1-ша Зелена вулиця, будинок 3, Олені), свою зворотну адресу і з допомогою листоноші відправляють записку адресату. Адресати повинні письмово відповісти на питання. За командою вчителя гра зупиняється й оцінюються декілька «листів». Найвищу оцінку одержують ті, хто поставив цікаве питання й отримав на нього правильну відповідь.

Шпаргалка. Учні пропонується зробити шпаргалку (у три етапи) до складного або великого за обсягом тексту домашнього завдання. Цей методичний прийом прийнятний тоді, коли матеріал добре знайомий учням.

Етап 1. Скласти план тексту, використовуючи всього декілька ключових слів. Умова: на читання однієї сторінки тексту і конспектування відводиться

ся тільки 30 секунд. Записи, які стосуються однієї сторінки підручника, відділяються суцільною лінією.

Етап 2. Текст знову з першої сторінки. Конспект записують у формі коротких тез. На роботу з однією сторінкою тексту відводиться 1 хвилина.

Етап 3. До шпаргалки записують питання з кожної сторінки, час роботи — 1 хвилина.

Після закінчення роботи проводиться конкурс шпаргалок (найкращі шпаргалки і питання).

Приклад. Економіка

Тема «Гроші»

<i>Етап 1</i>
Чек
Вексель
Кредитна картка
Банківські рахунки
Депозит

<i>Етап 1</i>	<i>Етап 2</i>
Чек	Чек — розпорядження власника банківського рахунку
Вексель	Вексель — письмове зобов'язання боржника
Кредитна картка	Кредитна картка — спосіб розрахунку банку з клієнтами
Банківські рахунки	Банківські рахунки ділять на термінові й безстрокові
Депозит	Засоби, які замінюють гроші Розрахунок кредитними картками в торговельній мережі

Контроль шляхом вибору завдань. Цей методичний прийом доречний на уроках математики, фізики, хімії. Контрольна (перевірочна) робота виконується не шляхом розв'язування запропонованих задач, а шляхом вибору тих із них, які учень, на його думку, може розв'язати. На столах розкладаються задачі (завдання) трьох рівнів складності. Кожний учень читає умови завдань і робить відмітки на картці з допомогою оцінок за такими показниками: перші п'ять завдань — найпростіші, наступні — складніші, і нарешті, останні п'ять задач — складні. В останній графі ставиться буква «Н», якщо учень не розуміє задачі, і буква «П», якщо він розуміє завдання.

Учень Іванов Є. 9-А

Номери задач	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Знаю										
Можу розв'язати										
Розумію (не розумію)										

Отже, шановні колеги, набір методичних прийомів можна продовжувати до безкінечності, у кожного вчителя в записниках педагогічного досвіду знайдуться ті «перчинки», які роблять урок цікавим, неповторним, таким, що запам'ятовується.

<i>Етап 1</i>	<i>Етап 2</i>	<i>Етап 3</i>
Чек	Чек — розпорядження власника банківського рахунку	Які засоби замінюють гроші?
Вексель	Вексель — письмове зобов'язання боржника	Які реквізити у вексяля?
Кредитна картка	Кредитна картка — спосіб розрахунку банку з клієнтами	Які переваги у пластикової картки?
Банківські рахунки	Банківські рахунки ділять на термінові й безстрокові	Назвіть види банківських рахунків.
Депозит	Засоби, які замінюють гроші	
Банкомат	Розрахунок кредитними картками в торговельній мережі	Як працює банкомат?